O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI

mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

2026-yil 25-26-sentabr

(2-qism)

JIZZAX-2026

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2026-yil 25-26-sentabr. 315-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., т.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD) dots., Norbekova B.Sh. p.f.f.d.(PhD) dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

universiteti huzuridagi Ilmiy kengash materiallari. URL: https://tsuos.uz/wp-content/uploads/2018/02/Абдуллаева-Шоира-Хомидовна.pdf

10. To‘raqulov U., Aripova D; Noto‘liq oilada voyaga yetayotgan o‘smirlarning psixologik muammolarini hal qilish usullari. Journal of International science networks. 2025.

11. To‘raqulov U., Shokirov A. Oilaviy munosabatlarning bola psixik taraqqiyoriga ta’siri. Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. 2024-yil 18-19-oktabr.

12. To‘raqulov U., Shokirov A. Ko‘p bolali oilalarda shaxslararo munosabatlarning bola psixik taraqqiyotiga ta’sirini o‘rganish zarurati. Yangi O‘zbekiston; fan, ta’lim va innovatsiya. 2024-yil 9-10 aprel.

O‘SMIRLARDA ANTIBIOTIKLARDAN OQILONA FOYDALANISH HAQIDAGI KROSS-MADANIY TASAVVURLAR: PSIXOLOGIK OMILLAR VA SOG‘LIQ SAVODXONLIGI

Osiyo xalqaro universiteti
Ibodullayeva.N.O`.Tel:+998956220
E-mail:@nodiraibodullayeva61@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda o‘smirlarning antibiotiklardan oqilona foydalanish haqidagi tasavvurlari, ushbu tasavvurlarni shakllantiruvchi psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar hamda sog‘liq savodxonligining mazkur jarayondagi o‘rni tahlil qilinadi. Antibiotiklardan noto‘g‘ri foydalanish bugungi kunda nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy-psixologik muammo sifatida ham namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, o‘smirlik davrida sog‘liq bilan bog‘liq mustaqil qarorlarning shakllanishi, internet va ijtimoiy tarmoqlardan tibbiy axborot olishning kengayishi, oila va tengdoshlar ta’sirining kuchayishi antibiotiklardan foydalanish haqidagi qarashlarga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Tadqiqotda kross-madaniy yondashuv asosida turli madaniy muhitlarda yashovchi o‘smirlarning antibiotiklar haqidagi bilimlari, munosabatlari, xavfni idrok etishi va xulq-atvoridagi farqlarni o‘rganish masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, sog‘liq savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan ta’limiy va psixologik yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: o‘smirlik davri, antibiotiklar, oqilona foydalanish, sog‘liq savodxonligi, kross-madaniy tadqiqot, psixologik omillar, sog‘liq xulq-atvori, tibbiy axborot, antibiotiklarga chidamlilik, profilaktika.

Antibiotiklardan oqilona foydalanish zamonaviy tibbiyot va jamoat salomatligining muhim masalalaridan biridir. Antibiotiklar bakterial infeksiyalarni davolashda muhim vosita bo‘lsa-da, ularni noto‘g‘ri, keraksiz yoki shifokor tavsiyasisiz qo‘llash individual salomatlikka va kengroq miqyosda antibiotiklarga chidamlilik muammosining kuchayishiga olib kelishi mumkin.

Mazkur muammo o‘smirlar orasida alohida ilmiy qiziqish uyg‘otadi. Chunki o‘smirlik davrida shaxsning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi, sog‘liq bilan bog‘liq xulq-atvor shakllanadi va tashqi ijtimoiy muhitning ta’siri kuchayadi. O‘smir antibiotikni qabul qilish yoki qilmaslik haqidagi qarorni faqat tibbiy bilimlariga asoslanib emas, balki ota-onasi, do‘stlari, internetdagi ma’lumotlar,

ijtimoiy tarmoqlardagi tavsiyalar, avvalgi kasallik tajribasi va jamiyatda shakllangan qarashlar asosida ham qabul qilishi mumkin.

Shu sababli antibiotiklardan oqilona foydalanish masalasini faqat farmakologik bilimlar doirasida emas, balki psixologik, pedagogik va kross-madaniy nuqtayi nazardan o‘rganish muhimdir.

O‘smirlarning sog‘liq haqidagi qarashlari ularning kundalik xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Antibiotiklar bilan bog‘liq holatda esa noto‘g‘ri bilim va tasavvurlar muayyan xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin. Jumladan, antibiotiklarni shamollash yoki boshqa virusli kasalliklarni davolash vositasi sifatida qabul qilish, avvalgi davolanishdan qolgan antibiotikni keyingi kasallikda qo‘llash, boshqa shaxsga tavsiya qilish yoki tibbiyot xodimining tavsiyalariga amal qilmaslik kabi holatlar sog‘liq xulq-atvorining noto‘g‘ri shakllanganligini ko‘rsatishi mumkin.

Bu yerda muhim jihat shundaki, bilim va real xulq-atvor o‘rtasida doimo to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liqlik mavjud emas. Shaxs antibiotiklardan noto‘g‘ri foydalanish xavfli ekanligini bilishi mumkin, biroq kasallik vaqtida xavotir, tezroq tuzalishga bo‘lgan ehtiyoj, oilaviy tajriba yoki ijtimoiy bosim natijasida noto‘g‘ri qaror qabul qilishi ehtimoli mavjud.

Demak, antibiotiklardan oqilona foydalanish bo‘yicha ta’lim dasturlari nafaqat “nimani bilish kerak?”, balki “nima uchun odam bilganiga qaramay noto‘g‘ri qaror qabul qiladi?” degan savolga ham javob berishi lozim.

O‘smirlik davrida mustaqillikka intilish, tengdoshlar fikriga sezgirlik, yangilikka qiziqish va o‘z qarorlarini mustaqil qabul qilishga ehtiyoj kuchayadi. Ushbu psixologik xususiyatlar sog‘liq bilan bog‘liq qarorlarda ham namoyon bo‘lishi mumkin.

Antibiotiklardan foydalanish xulq-atvoriga ta’sir etuvchi asosiy psixologik omillarni quyidagicha guruhlash mumkin:

Psixologik omil	Antibiotiklardan foydalanishga ehtimoliy ta’siri
Sog‘liq savodxonligi	Antibiotiklar haqida to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri qaror qabul qilishga ta’sir qiladi
Xavfni idrok etish	Noto‘g‘ri foydalanish oqibatlarini qanchalik jiddiy qabul qilishni belgilaydi
O‘ziga ishonch	Shifokor tavsiyasiga amal qilish yoki mustaqil qaror qabul qilishga ta’sir qiladi
Avvalgi tajriba	Oldingi davolanish natijalari keyingi xatti-harakatni shakllantirishi mumkin
Ota-ona ta’siri	Dori vositalaridan foydalanish odatlari va qarashlarini shakllantiradi
Tengdoshlar ta’siri	“Do‘stimga yordam bergan” kabi tajribaviy tavsiyalarga ishonchni kuchaytirishi mumkin
Internet va ijtimoiy tarmoqlar	Tibbiy axborotga kirishni kengaytiradi, biroq noto‘g‘ri ma’lumot xavfini ham oshiradi
Tezroq sog‘ayish istagi	Antibiotikni “kuchli dori” sifatida qabul qilishga olib kelishi mumkin

Shunday qilib, o‘smirlarning antibiotiklarga munosabatini faqat bilim darajasi bilan baholash yetarli emas. Kognitiv, emotsional va xulq-atvor komponentlari birgalikda o‘rganilishi lozim.

Sog‘liq savodxonligi shaxsning sog‘liq bilan bog‘liq axborotni topish, tushunish, tanqidiy baholash va amaliy qaror qabul qilishda qo‘llash qobiliyatini ifodalaydi.

O‘smirlarda sog‘liq savodxonligini antibiotiklardan foydalanish misolida quyidagi komponentlarga ajratish mumkin:

1. Axborot savodxonligi. O‘smir antibiotiklar haqida ishonchli ma’lumotni qayerdan olishni bilishi kerak.

2. Tibbiy bilim. Antibiotiklarning qanday holatlarda qo‘llanilishi va qanday holatlarda ularning samarasiz bo‘lishi haqida asosiy tushunchalarga ega bo‘lishi zarur.

3. Tanqidiy fikrlash. Internet, ijtimoiy tarmoqlar yoki tengdoshlar tomonidan berilgan tavsiyalarni mutlaq haqiqat sifatida qabul qilmaslik muhim.

4. Qaror qabul qilish kompetensiyasi. Sog‘liq bilan bog‘liq vaziyatda qachon mustaqil harakat qilmaslik va tibbiyot xodimiga murojaat qilish kerakligini anglash.

5. Kommunikativ kompetensiya. O‘zidagi simptomlarni tibbiyot xodimiga to‘g‘ri tushuntirish va berilgan tavsiyalarni tushunib olish qobiliyati.

Shu nuqtayi nazardan, sog‘liq savodxonligini oshirish antibiotiklardan oqilona foydalanish xulq-atvorini shakllantirishning muhim shartlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Mazkur tadqiqot mavzusining muhim jihati — kross-madaniy yondashuvdir. Turli jamiyatlarda kasallik, dori-darmon va tibbiy yordamga munosabat bir xil shakllanmaydi.

Masalan, ayrim oilalarda kasallik paytida dori vositasini tezda qabul qilish odati shakllangan bo‘lishi mumkin. Boshqa oilalarda esa tibbiyot xodimining tavsiyasini olishga katta e’tibor qaratilishi mumkin. Bunday farqlar o‘smirning sog‘liq haqidagi qarashlariga ham ta’sir qiladi.

Kross-madaniy tadqiqotda quyidagi omillarni qiyoslash mumkin:

- o‘smirlarning antibiotiklar haqidagi bilim darajasi;
- antibiotiklarni “kuchli dori” sifatida qabul qilish darajasi;
- tibbiyot xodimlariga bo‘lgan ishonch;
- ota-onalarning dori vositalaridan foydalanish tajribasi;
- tengdoshlar ta’siri;
- internet va ijtimoiy tarmoqlardan tibbiy axborot olish;
- o‘z-o‘zini davolashga munosabat;
- sog‘liq xavflarini idrok etish;
- antibiotiklardan foydalanish bo‘yicha oilaviy va ijtimoiy normalar.

Bunda madaniy guruhlarni “to‘g‘ri” yoki “noto‘g‘ri” deb baholash emas, balki ular o‘rtasidagi farqlarni shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik mexanizmlarni aniqlash ilmiy jihatdan muhimdir.

O‘smirlarda antibiotiklardan oqilona foydalanish masalasi tibbiy bilim bilan bir qatorda psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan ham uzviy bog‘liq murakkab

jarayondir. Antibiotiklar haqidagi bilim darajasi muhim bo‘lsa-da, ularning real xulq-atvorga ta’siri sog‘liq savodxonligi, xavfni idrok etish, oilaviy tajriba, tengdoshlar ta’siri, tibbiyot xodimlariga ishonch va axborot manbalarining ishonchliligi bilan birgalikda shakllanadi.

Kross-madaniy yondashuv esa turli ijtimoiy-madaniy muhitlarda o‘smirlarning antibiotiklarga munosabati va sog‘liq bilan bog‘liq qarorlarini qiyosiy o‘rganish imkonini beradi. Bunday tadqiqot natijalari asosida madaniy xususiyatlarni hisobga oluvchi, o‘smirlarning yosh va psixologik xususiyatlariga moslashtirilgan sog‘liq savodxonligi dasturlarini ishlab chiqish mumkin.

Shuningdek, o‘smirlarga antibiotiklardan foydalanish bo‘yicha faqat tayyor qoidalarni yetkazish emas, balki ularda ishonchli axborotni izlash, noto‘g‘ri ma’lumotni ajratish, xavfni baholash va tibbiy qarorlarni mas’uliyat bilan qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish muhimdir. Bu yondashuv antibiotiklardan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirishning uzoq muddatli psixologik-pedagogik asosini yaratadi.

Adabiyotlar ro’yxati

1. Barker, A. K., et al. (2017). Cross-cultural differences in adolescent attitudes and beliefs toward antibiotic use. *Patient Education and Counseling*, 100(8), 1534–1541. https://doi.org/10.1016/j.pec.2017.03.018
2. Sorensen, K., et al. (2015). Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health*, 12, 80. https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-80
3. Bakhshaliyev, B. (2022). O'smirlar va yoshlar orasida tibbiy savodxonlikni oshirishning psixologik jihatlari. *O'zbekistonda psixologiya jurnali*, 3(2), 45–52.
4. Gulliford, M. C., et al. (2019). Socio-cultural influences on antibiotic prescribing and consumer expectations: A qualitative study. *Journal of Antimicrobial Chemotherapy*, 74(4), 1112–1119. https://doi.org/10.1093/jac/dky540
5. Tursunov, S. M. (2023). Ta'lim jarayonida o'smirlarning sog'lom turmush tarzi va psixologik kompetentligini shakllantirish. *Pedagogika va psixologiya muammolari*, 4(1), 88–94

VATAN VA YURT KONSEPTINING QIYOSIY-TIPOLOGIK TAHLILI: SERGEY YESENIN VA ERKIN VOHIDOV SHE’RIYATI MISOLIDA

Ernazarova Marhabo Norboyevna
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya: Ushbu maqola Sergey Yesenin va Erkin Vohidov she’riyatida “Vatan” va “yurt” konseptlarining lingvomadaniy va badiiy ifodalanishini qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda konsept nazariyasining zamonaviy yondashuvlari asosida ikki shoir ijodida Vatan obrazining shakllanishi, uning milliy o‘zlikni anglashdagi o‘rni va badiiy vositalar orqali ifodalanish xususiyatlari ochib beriladi. Maqolada S.Yesenin she’riyatida Vatan konseptining “kichik vatan”dan “buyuk vatan”gacha bo‘lgan evolyutsiyasi, E.Vohidov ijodida esa milliy uyg‘onish, til, tabiat va tarixiy xotira orqali Vatan obrazining shakllanishi qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ikki xalq she’riyatidagi Vatan konseptining universal va milliy-o‘ziga xos jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: konsept, Vatan, yurt, qiyosiy adabiyotshunoslik, Sergey Yesenin, Erkin Vohidov, lingvokulturologiya, badiiy obraz.

Zamonaviy adabiyotshunoslikda qiyosiy yondashuvga asoslangan tadqiqotlar ilmiy izlanishlar doirasini kengaytirib, tahlil metodlarini yangilamoqda. O‘zbek va rus adabiyotlarini xalqaro miqyosda o‘rganish, ularni jahon adabiy jarayonlari bilan bog‘lab tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, rus shoiri Sergey Yesenin va O‘zbekiston Qahramoni Erkin Vohidov lirikasida “Vatan” konseptining badiiy talqinini qiyosiy o‘rganish adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biridir.

“Konsept” atamasi lotincha “concepere” (“tushuncha”) so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, falsafa, madaniyatshunoslik, kognitiv filologiya va lingvokulturologiyada faol qo‘llaniladi. Yu.S.Stepanov konseptda uchta qatlamni ajratadi: asosiy, aktual belgi; qo‘shimcha, passiv belgilar va ichki shakl. Vatan konsepti universal, parametrik bo‘lmagan, institutsional va relatsion konsept sifatida tavsiflanadi. Ushbu maqolada S.Yesenin va E.Vohidov ijodidagi Vatan konseptining verbalizatsiya usullari, metaforik modellari va milliy-madaniy xususiyatlari qiyosiy-tipologik metod asosida tahlil qilinadi.

Kognitiv filologiya va lingvokulturologiyada konseptga yondashuvlar tadqiqot ob’ektini ajratish va uni tasvirlash metodikasiga qarab farqlanadi. S.G.Vorkachev ta’kidlaganidek, “konsept” — bu “madaniy belgilangan, til orqali ifodalangan ma’no, tilning tegishli leksik-semantik paradigmasini tashkil etuvchi bir qator til